

FEBRUAR / MARTS 2010
DKK 55 / NOK 60

JS#113

Jazz Special

ÅRETS DANSKE JAZZPLADE 2009 **JAKOB BRO: BALLADEERING**

Nils Davidsen Vijay Iyer & Rudresh Mahanthappa

Django Reinhardt Nils Petter Molvær

Ed Thigpen Sam Yahel **Stan Getz** Henrik Bolberg

Søren Dahl Jeppesen Nils Lan Doky **Hugh Masakela**

Kresten Osgood og Musketererne **Jacob Anderskov**

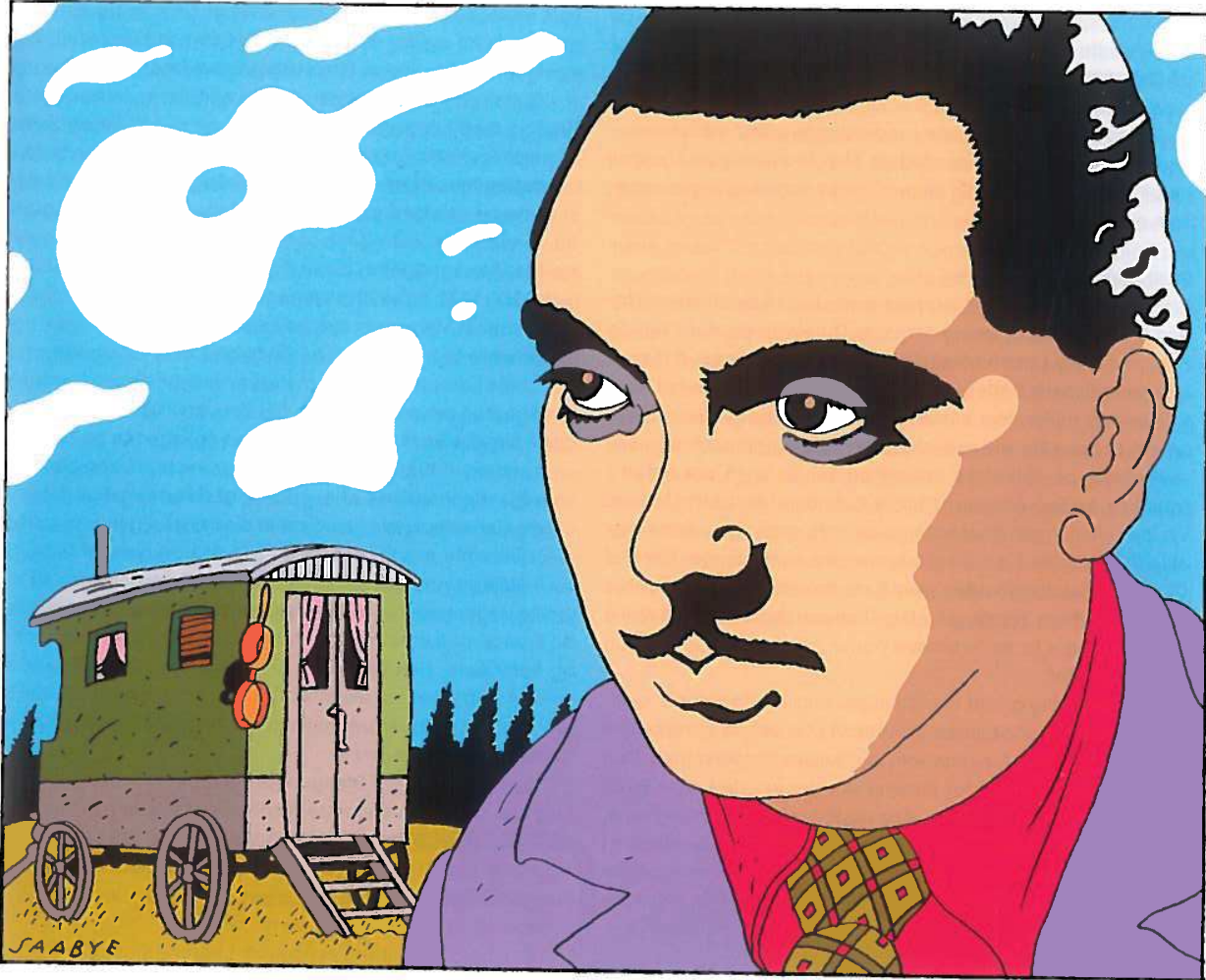
Djangomania

FRA MUSEUMSMUSIK TIL MODERNE SIGØJNERJAZZ
100-ÅR MED EN GUITARLEGENDE

AF Jens Fuglsang **TEGNING** Jørgen Saabye

Med 854 pladeindspilninger, 150 originale kompositioner samt en orgelmesse og en ufærdig symfoni efterlod Django Reinhardt en musikalsk arv, der stadig lever og inspirerer guitarister over hele verden. I anledning af 100-året for hans fødsel i 2010 bliver hans musik fejret ved festivaler verden over, og der er flere cd-udgivelser på vej med nye guitarister, som fortolker og viderefører Djangos musikalske arv.

Den 23. januar i år var det 100 år siden, at en af Europas store jazzmusikere kom til verden i en karavanevogn i den belgiske landsby Liberchies. Familien var fattige omrejsende gøglere, som levede af at spille musik og teater på gader og stræder. Django, som oprindeligt var døbt Jean Baptiste Reinhardt, måtte også tidligt ud på gaden og nåede aldrig at gå i skole og lære at læse og skrive. Få havde forestillet sig, at den lille dreng, som spillede både banjo, trompet og violin, senere skulle revolutionere guitarens rolle i jazzhistorien – og blive ophavsmand til den europæiske jazz-stilart Gypsy Jazz.

Det fascinerende liv og musikalske historie fra hans dage som ung fem-fingret banjo-spiller til verdenskendt to-fingret jazz-guitarist er i de senere år blevet afdækket af flere "Djangologer" i forskellige bøger. Den nyeste, DJANGO, THE LIFE AND MUSIC OF A GYPSY LEGEND fra 2004 af musikjournalisten Michel Dregni, er den indtil nu mest grundige bog, der beskriver Djangos liv som sigøjner og analyserer hans musikalske karriere fra fødsel til død. Man kan kalde det den ultimative biografi, og bogen er en værdig afløser til den gamle klassiker DJANGO fra 1961 af Charles Delaunay. Alle Djangos pladeindspilninger og diverse radiooptagelser er nu også endelig blevet samlet, redigeret og mastereret i 20 dobbelte cd'er kaldet: THE COMPLETE DJANGO REINHARDT fra det franske forlag Frémeaux & Associés. De få eksisterende filmklip med Django Reinhardt & le Quintette du Hot Club de France er også blevet efterbehandlet og udgivet på DVD, STEPHANE GRAPPELLI, A LIFE IN THE JAZZ CENTURY, fra forlaget Music on Earth.

Djangos liv og musikalske produktion er yderst veldokumenteret her i 100-året for hans fødsel. Men hvordan lyder Djangos musik i dag og hvem er alle de nye Django-inspirerede guitarister, som er dukket op?

Puritanske konservatorer

Efter Djangos død i 1953 interesserede kun få musikere sig for den klassiske *string-swing*-lyd, som Quintette de Hot Club de France skabte i storhedsperioden 1934-45. Djangos flirt med den amerikanske bebop fra 1948 til 53 nåede på grund af hans tidlige død heller ikke at sætte sig varige spor i hverken det amerikanske eller europæiske jazzmiljø, og hans musikalske indflydelse på elektriske jazzguitarister er også sekundær i forhold til bebop-pioneren Charlie Christian. I midten af 50'erne var der altså ingen markante guitarister, som videreførte den akustiske spillestil med samme succes som Django. Flere af Djangos akkompagnatører, som hans bror Joseph og brødrene Matelot og Baro Ferret, gik efter Djangos død over til at spille musette-musik for et fortrinsvis fransk publikum og udgav kun sporadisk lp'er.

En væsentlig grund til at Djangos musik alligevel har overlevet og stadig er populær skyldes til stor del de europæiske sigøjnere og deres funktion som musikalske konservatorer. Den skiftende mode inden for jazzens stilarter er i de sidste 50 år blevet fuldstændig forbigået af de traditionsbevidste sigøjnerne, som puritansk siden Djangos død har fastholdt deres orkestre i Quintette du Hot Club de France-stilen med de karakteristiske rytmeguitarer. De fleste guitarister begynder, ligesom i Djangos tilfælde, allerede med at spille som seks-ti-årige og deres tekniske overskud og musikalske modenhed er, deres alder taget i betragtning, helt utrolig. De unge sigøjnere lærer Djangos soloer udenad fra ældre musikere og fra Djangos gamle plader.

Denne mesterlære bruges i de store sigøjnerfamilier hvor de håbefulde unge drenge til sidst spiller til audition foran et panel af de ældste og dygtigste musikere. De beslutter så, hvem der skal være henholdsvis *lead*-guitarist, rytme-guitarist og bassist. Når det unge talent er fundet rykker hele familien ud på turne som backingband og støtter op om deres "guldkalv".

Er man ikke god nok endnu, kan man altid få rollen som manager/ølhenter eller skifte strenge for *lead*-guitaristen. Django selv havde altid sin bror Joseph eller en fætter med til at bære sin guitar.

Vidunderbørnene Lagrene & Rosenberg

To sigøjnere, som har været i mesterlære siden de var seks og derigennem lært Djangos musik, er franske Bireli Lagrene og hollandske Stocholo Rosenberg. Med rod i Djangos musik har de udviklet hver deres spillestil og fungerer som stilskabende fyrtårne indenfor den moderne Gypsy Jazz. I 1985 medvirkede de begge i filmen DJANGO LEGACY af John Jeremy, der beskriver forløbet op til den årlige Django Reinhardt festival, i byen Samois sur Seine 80 kilometre syd for Paris.

Det var her Django levede i sine sidste år, og i filmen følger man forskellige guitarister, som forbereder sig til deres koncert og man ser dem udveksle ideer og konkurrere på scenen og i diverse *jamsessions*. Filmen kickstartede i 1980'erne en fornyet interesse for Gypsy Jazz blandt guitarister og det brede jazzpublikum og var med til at udbrede kendskabet til de to nye kommende stjerner Bireli Lagrene og Stocholo Rosenberg.

Guitaristen og bassisten Bireli Lagrene er født i Alsace i 1966 og med baggrund i en musikalsk familie beherskede han allerede som otte-årig guitaren i Djangos spillestil. Efter at have vundet en musikkonkurrence som 12-årig fik han mulighed for at turnere i Tyskland med flere familiemedlemmer. Optagelser fra denne turne, hvor Bireli Lagrene virtuost spiller store dele fra Djangos repertoire, blev udgivet under titlen ROUTES TO DJANGO i 1980 og skabte stor opmærksomhed i det europæiske jazzmiljø. Mange var overbeviste om, at dette vidunderbarn måtte være Djangos søn og i de følgende år turnerede gruppen i hele Europa og lavede mange tv-indspilninger. Danmarks Radio optog for eksempel en hel koncert i Tønder. Mange af disse filmklip fra Bireli Lagrenes unge år ligger nu på YouTube.

I midten af 1980'erne tog Bireli Lagrene til USA og blev ligesom Django inspireret af bebop og af den samtidige fusionsmusik. Her indspillede han diverse plader på elguitar, hvoraf de mest berømte er sammen med Jaco Pastorius og Al Di Meola.

I 2001 vendte han tilbage til sin akustiske guitar og sit originale udgangspunkt med den klassiske Quintette du Hot Club de France-besætning med *lead*-guitar, violin, to rytmeguitarer og kontrabas. Han kaldte sit ensemble for Gipsy Project og selvom udtrykket var akustisk Gypsy Jazz i Django-stil var Bireli Lagrenes soloer og spillestil nu fyldt med inspiration fra fusion og moderne jazz.

Den nye tilgang til Djangos gamle repertoire har gjort Bireli Lagrene til en af de største forbilleder for den moderne Gypsy Jazz. Hans DVD, LIVE JAZZ À VIENNE, fra 2003 har opnået kultstatus blandt guitarister. Koncerten indeholder to afdelinger hvor Bireli Lagrene inviterer stribevis af kendte artister ind på scenen for at fortolke Djangos musik.

Stocholo Rosenberg er ligesom Lagrene sigøjner og stammer fra en hollandsk familie, der i generationer har været guitarister. Sammen med sine fætre Nous'che på rytmeguitar og Nonnie på bas begyndte han sin professionelle karriere som ti-årig ved at medvirke i diverse tv-shows. Under navnet The Rosenberg Trio udgav de i 1989 cd'en SERESTA, der indeholdt numre af Django, sigøjnervalse og flere latin- og bossanova-inspirerede numre.

Stocholo Rosenberg, som spiller i en rendyrket akustisk Django-stil, fik sit helt store gennembrud i 1991, da violinisten Stephane Grappelli tog ham under sine vinger. Det resulterede i indspilningen af cd'en CARAVAN og en koncert med Grappelli i Carnegie Hall i 1993. Stocholo Rosenbergs frasering, energi

og melodiske opfattelse ligger tæt på Djangos og CARAVAN med den på det tidspunkt 84-årige Stephane Grappelli er et fint eksempel på, hvordan Quintette du hot Club de France kunne have lydt med en moderne optageteknik. Trioen har udgivet snesevis af cd'er og *live*-DVDer hvoraf LIVE IN SAMOIS fra 2003 er en af de mest berømte. Med deres evige turneren i snart 15 år er Rosenberg Trio blevet et af de mest populære Gypsy Jazz-ensembler i Europa. I de senere år har Stocholo Rosenberg indspillet flere cd'er som solist og sidemand og han er ligesom Bireli Lagrene en stor inspiration for mange nye guitarister.

Den moderne Gypsy Jazz – industri med mange trosretninger
Bireli Lagrene og Stocholos Rosenberg kommercielle succes har været med til at skabe ny interesse for den underskov af dygtige guitarister, som eksisterer inden for genren i dag. Selvom sigøjnerne er bosat i hele Europa og ikke tænker på landegrænser i national forstand, eksisterer der geografisk og stilistisk to "skoler" inden for den moderne Gypsy Jazz: Den franske og den hollandske skole. I begge lande har genren eksisteret i lang tid og det er her at sigøjnerne har haft de bedste muligheder for at udbrede deres musik gennem kommercielle kanaler.

Frankrig er delt i "den gamle garde" og den "nye generation", der begge blander Gypsy Jazz med bebop, fransk sigøjner- og folkemusik samt populærmusik. De hollandske guitarister og orkestre er derimod mere konservative og holder sig tæt til Djangos akustiske stil og repertoire, der til gengæld bliver spillet på et højt teknisk niveau.

Ser vi først på Frankrig så har landet i kraft af Djangos tilhørsforhold til Paris naturligt haft en yderst aktiv Gypsy Jazz-scene med mange lokale stjerner. De fleste har været aktive siden slutningen af 1970'erne og enkelte har også, ligesom Bireli Lagrene og Stocholo Rosenberg, fået en international karriere i 90'erne.

En af de første, som er værd at nævne er guitaristen Angelo Debarre, som har indspillet stribevis af cd'er på et højt

kunstnerisk niveau. Hans intense og aggressive stil har gjort ham kendt og på hans debut-cd GYPSY GUITARS fra 1989 kan man høre, at han mestrer alt fra swing og bebop til rumænske mazurkaer og hidsige sigøjnervalse.

En anden stor profil i Frankrig hedder Romane, som modsat mange af sine Django-kolleger ikke er sigøjner. Romane er en yderst kompetent jazzguitarist og en flittig komponist, som har udvidet og moderniseret tonesproget inden for Gypsy Jazz. Han har været producer for mange andre kunstnere og fungerer som talentspejder samt primus motor for Django Reinhardt-festivalen i Samois. Udover sin yderst aktive cd-produktion har han også været forgangsmand for udvikling af diverse undervisningsbøger og DVDer inden for Gypsy Jazz. Det har blandt andet hans søn Richard Manetti nydt godt af. Som sin far er han også en fremragende guitarist og i 2007 udgav far og søn cd'en ROMAN & RICHARD MANETTI – PERE & FILS.

To andre markante musikere fra den gamle garde i Frankrig, som har fået en forholdsvis sen international karriere er guitaristen / violinisten Dorado Schmitt samt guitaristen Tchavolo Schmitt. De fik deres internationale gennembrug i 1993, da de medvirkede i den franske filminstruktør Tony Gatlifs prisbelønnede musikfilm LATCHO DROM. Filmen beskriver sigøjnernes musikalske 1000-årige rejse gennem forskellige lande og indeholder to berømte scener, hvor Dorado og Tchavolo Schmitt spiller til et bryllup og dernæst i krypten i Saintes-Maries-de-la-Mer foran sigøjnernes skytshelgen Sorte Sarah.

Dorado Schmitt er født i 1957 behersker både violin og guitar virtuos og hans soloer rummer altid stor energi, humor og mange uforudsete skift. Han har gennem de sidste år turneret i både USA og Europa og udgivet cd'er med sin søn Samson Schmidt, hvis solospil minder om sin fars. Begge medvirker på Bireli Lagrenes føromtalt *live*-DVD fra Vienne.

Tchavolo Schmitt er født i 1954 og har gennem mange år spillet som ukendt guitarist på diverse cafeer og i Paris' gader og derigennem udviklet en helt speciel spillestil, der både minder

om Djangos tidlige år og rummer elementer af sigøjnernes egen musik. Hans spil og hans person udstråler en naturlig autoritet, og det er måske derfor at han blev hovedperson i Tony Gatlifs næste musikfilm, SWING. I denne film spiller Tchavolo sig selv – en sigøjnerguitarist, som kun lever for at spille og ikke har interesse i hverken penge eller berømmelse. Tchavolo udgav i 2000 sin debut-cd, ALORS, der er produceret af Romane.

De sidste mange år har de førnævnte guitarister domineret Gypsy Jazz-scenen i Frankrig og inspireret mange af de unge guitarister, som er kommet frem i dag.

Den nye generation

De mest toneangivende har samlet sig omkring et musikalsk projekt, de kalder Selmer #607. Selmer-Maccaferri-guitaren, Djangos foretrukne instrument, blev produceret i årene 1932-52. Gruppen Selmer #607 kalder sig selv for "la nouvelle génération Jazz Manouche" og har i 2008 indspillet en cd, hvor de skiftes til at være solister på den samme gamle Selmer-guitar fra 1946. De udgiver deres anden cd i 2010 hvor Stocholo Rosenberg medvirker som gæstesolist på sin egen Selmer-guitar fra 1947.

Hovedkræfterne bag projektet er guitaristerne Adrien Moignard, Sébastien Giniaux og Rocky Gresset. Førstnævnte Adrien Moignard er stærkt inspireret af Bireli Lagrene og blander med stor virtuositet og overblik elementer fra bebop, moderne jazz og fusion ind i sine soloer over Djangos gamle kompositioner. Han har besøgt Danmark i januar måned i år, hvor han gav koncert som solist med DR Big Band og i den forbindelse blev der også indspillet en cd.

Guitaristen Sébastien Giniaux har modsat de andre en klassisk baggrund. Han er oprindeligt uddannet på cello og hans anderledes tilgang til guitaren gør ham til et forfriskende pust blandt de mange Django-inspirerede guitarister. Han er også yderst aktiv som komponist og har flere solo-projekter kørende, hvor han blander Djangos akustiske lyd med klassisk musik og folkemusik.

Den sidste markante guitarist fra Selmer #607 er Rocky Gresset. Han er inspireret af både Django, Wes Montgomery og Pat Metheny og har i sit spil en smuk og elegant tone. Han har for nylig udgivet sin første røste soloplade og var i 2009 et af hovednavnene på festivalen i Samois sur Seine.

Mens de unge franske guitarister tager chancer og udfordrer den oprindelige Django-stil, hvad angår form og det tonale sprog, så er det anderledes i Holland. De hollandske guitarister forholder sig mere puritansk til Djangos oprindelige stil og spiller for det meste det samme repertoire. Til gengæld har de udviklet deres egen *funky gypsy style* og spiller altid på et højt teknisk niveau med stramme arrangementer. Et kendetegn, der også passer på Rosenberg Trio, som de fleste hollandske guitarister står i dyb gæld til.

En af de få, som hurtigt trådte ud af skyggen og brød igennem med sin egen lyd er Stochelos protegé Jimmy Rosenberg, som er født i 1982. Han medvirkede også i filmen DJANGOS LEGACY, hvor han som otte-årig sidder og spiller på en voksenguitar. Jimmys stil lå først tæt op ad Stochelos, som han er oplært af, men senere har han fået en mere blues- og bebopinspireret stil, der kan lede tankerne hen på en ung George Benson. I 97 indspillede han en fantastisk cd på Hot Club Records sammen med de noget ældre Bireli Lagrene og Angelo Debarre. Jimmy Rosenberg var en af de første sigøjnere, som fik en stor pla-

dekontrakt som ung, men hans karriere har trods det utrolige talent været ustabil. Han har haft problemer med sin opvækst, stoffer og været i fængsel, hvilket er beskrevet i den gribende film THE FATHER, THE SON, AND THE TALENT fra 2007.

Det nyeste skud på Rosenberg stammen er Stocholos lillebror Mozes Rosenberg, som ligesom Jimmy har været i mesterlære. Hans stil ligger naturligvis tæt op ad Stocholo og sammen indspillede de i 2005 en cd, hvor de i flotte arrangementer fortolker amerikanske jazz-standarder.

En anden leverandør af guitartalenter er den hollandske familie Basily. Gruppens *lead*-guitarist Popy Basily mestrer den funky hollandske stil, og sammen med violinisten Tucs Basily er gruppen et levende og udadvendt *live-act*, der ofte har besøgt Danmark. Deres børn er nu i bedste familie-tradition ved at blive kørt i stilling med gruppen Basily Boys med den unge Zonzo Basily som solist.

Sidst, men ikke mindst, er det værd at nævne hollandske Robin Nolan, en sublim komponist og arrangør, som blander *latin* og *country* med Gypsy Jazz. Ligesom franske Romane, er Robin Nolan ikke sigøjner og har lavet flere undervisningsbøger, der bliver brugt over hele verden. Robin Nolan er bosat i Amsterdam, men turnerer over hele verden. I 2003 udgav han en *live-cd* fra festivalen i Samois med spændende nye arrangementer af Gypsy Jazz-standarder.

Skandinavisk sigøjner-jazz

Udover Tyskland, der har nye spændende guitarister som Joscho Stephan og Wauwau Adler, så har de nordiske lande også bidraget til videreførelse af Djangos arv og musik.

En væsentlig aktør i den forbindelse er nordmanden Jon Larsen. Han er guitarist i gruppen Hot Club de Norvège, og stod i mange år bag Oslo Django Festival. Han ejer pladeselskabet Hot Club Records, der har specialiseret sig i Gypsy Jazz og står for en stor del af de nye spændende udgivelser. Selskabet har også genudgivet mange af de gamle Gypsy Jazz-plader med musettestjerner som Ferret-brødrene og Jo Privat. Hot Club Records bliver distribueret over hele verden, og med sit selskab har Jon Larsen skabt en lige linie mellem Paris og Oslo, hvor Europas Gypsy Jazz-stjerner rejser frem og tilbage for at indspille og give koncerter. Hans seneste store projekt hedder Django Symphonic med Kristiansand Symfoniorkester, der har turneret i Frankrig og Belgien og opført Djangos kompositioner med solister som Bireli Lagrene, Stocholo Rosenberg og violinisten Florin Niculescu.

En af de andre medvirkende på Django Symphonic er den svenske superguitarist Andreas Öberg, som begyndte sin Gypsy Jazz-karriere i gruppen Hot Club de Suede sammen med guitaristen Gustav Lundgren. Deres debut-cd havde Jimmy Rosenberg som gæstesolist, og stilen var dermed lagt for hurtig og virtuos Gypsy Jazz i den hollandske stil. De senere år har de to svenske guitarister dog koncentreret sig om deres egne solo-karrierer inden for andre genrer. Andreas er flyttet til USA og spiller fortrinsvis bebop og moderne jazz og har udgivet flere undervisningsbøger. Gustav Lundgren spiller mest moderne fusionsjazz men plejer sin Django-rødder i orkestret Django Project.

Både Hot Club de Norvège og Hot club de Suede har ved flere lejligheder spillet i Danmark. Sammen med den danske gruppe Rêve Bohème turnerede de i 2007 med projektet Nordic

Django Allstars, hvor samtlige orkestre spillede sammen med blandende besætninger og rejste rundt i Skandinavien. Alle tre orkestre har tidligere udgivet cd'er på Hot Club Records.

En anden vigtig dansk aktør er Svend Asmussen, som med sine mange forskellige orkestre har været repræsentant for en mere swing-inspireret version af Djangos Gypsy Jazz. I 1983 indspillede han for eksempel pladen STRING SWING med de to svenske Django-inspirerede guitarister Ulf Wakenius og Peter Almqvist i bedste Quintette du Hot Club de France-stil. Asmussen er stadig aktiv i kammerjazz-stilen med guitaristen Jacob Fischer, som også dyrker sin Django-inspiration i gruppen String Swing. De to violinister Kristian Jørgensen og Bjarke Falgren har også i diverse musikalske konstellationer vist at de er inspireret af Django og Quintette du hot Club de France med Stephane Grappelli.

Af andre danske guitarister, som gennem årene har vedkendt sig inspiration fra Django, kan nævnes Pierre Dørge og Ronald Andersen og saxofonisten Søren Eriksens String Swing. I den mere rendyrkede akustiske ende er der kommet flere orkestre til i de senere år. Flere har udgivet cd'er som Swing 41, Swing Strings, Italian Gypsy Jazz Trio med Walter Clerici, Djangomania, Djanzz, The Dixieland Gipsyband og Swing Acoustique.

Mange af musikerne fra disse orkestre tager hvert år til festivalen i Samois for at blive opdateret og mødes i Danmark til diverse Django-jams, hvor blandt andet Christianshavns Beboerhus tit har lagt hus til den sidste torsdag i hver måned.

Man kan sige at Djangos musikalske arv lever i bedste velgående i både Danmark, Europa og USA og med 100-året for Djangos fødsel skal der nok komme yderligere aktiviteter og festivaler.

.....
• Gypsy Jazz-miljøet er aktivt på Internettet. På YouTube.com kan man finde koncert-optagelser med alle de nævnte guitarister samt flere undervisningsvideoer. Derudover kan man købe guitarer, strenge, bøger, cd'er med mere.

• **Hjemmesider om Django**

• www.djangostation.com (Frankrig); www.gypsyjazz.net (USA);
• www.djangobooks.com (USA); www.hotclub.co.uk (UK); www.quecumbar.co.uk (UK); www.hotclubnews.de (Tyskland); www.djangomontreal.com (Canada)

• **Festival Django Reinhardt**

• www.festivaldjangoreinhardt.com (Frankrig)

.....
Pladeselskaber

Hot Club Records www.hotclub.no (Norge)
Dreyfuss Records (Bireli Lagrene med flere) www.dreyfusrecords.com
Rosenberg Trio, www.therosenbergtrio.com
The complete Django Reinhardt, www.fremeaux.com

Jens Fuglsang er cand. mag. i musikvidenskab med speciale om Django Reinhardt. Guitarist og sanger i Jens Fuglsang & Réve Bohème, som har udgivet fire cd'er med Gypsy Jazz. Jens Fuglsang & Réve Bohème er i 2010 aktuelle med cd'en CAFÉ DJANGO, hvor de blander den amerikanske vokaljazz med Gypsy Jazz. (se anm. i Jazz Special #112).

JAZZ I DIAMANTEN

Niels Lan Doky Trio

torsdag 4. marts kl. 20

Return to Denmark

Niels Lan Doky, piano

Morten Ramsbøl, bas

Alex Riel, trommer

Billetter i Diamanten, på Billetlugen og i Fona-butikker
Info www.densortediamant.dk

DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Dronningesalen • Søren Kierkegaards Plads • Kbh. K